

MOMENTE DIN LUPTELE DE LA CĂPENI ÎNTRE ANII 1924—1931

de GHEORGHE CSIKI

Luptele minerilor de la Căpeni (localitate situată în bazinul Baraoltului) împotriva exploatării capitaliste, pentru o viață și un trai mai bun, constituie parte integrantă a mișcării muncitorești și revoluționare care s-a desfășurat în întreaga țară sub conducerea Partidului Comunist Român în anii ilegalității.

După primul război mondial și pînă la oprirea completă a exploatării cărbunelui la Căpeni din anul 1931 (oprire care a durat pînă în 1940), și în acest centru minier au avut loc o serie de frămîntări, nemulțumiri, conflicte de muncă și grevă ale muncitorilor asupriți și exploatați.

Documentele vremii, presa, precum și amintirile minerilor ne dovedesc că după înființarea Partidului Comunist Român, lupta revoluționară a minerilor de la Căpeni se intensifică, maturizîndu-se din ce în ce mai mult între anii 1923—1931.

Încă din anii 1920—1922 sînt cunoscute o serie de nemulțumiri, frămîntări și mișcări cu caracter revendicativ al minerilor de la Căpeni legate de îmbunătățirea salariilor, a condițiilor de muncă și viață ale minerilor și familiile lor. Din documentele de arhivă de la Căpeni cunoaștem asemenea aspecte, de exemplu din anul 1922, cînd în prezența delegatului Ministerului Muncii se cere o nouă învoială de muncă, după care printr-un raport se arată printre altele: „... Directorul general înștiințează că personalul și mai ales lucrătorii rămași la muncă pentru întreținere și cei angajați temporar pentru manipularea vagoanelor sînt nemulțumiți cu salariile actuale și cer un spor, altfel părăsesc lucrul. După lungi tratative au convenit să rămîină la lucru pînă la 10 maiu să se facă, în prezența delegatului Ministerului Muncii, o nouă învoire de lucru”¹.

¹ Extras din procesul verbal al consiliului de administrație al societății „România Carboniferă”, București, din 15 aprilie 1922 aflat la Arhivele Întreprinderii miniere Căpeni, dosar nr. 1/1921—1923, fila 4.

În anul 1923 într-o scrisoare trimisă la București se scrie printre altele „... griul este absolut necesar muncitorilor căci altfel ar însemna — societatea nefăcînd față obligațiunilor contractuale pe baza contractului colectiv de muncă să oprim pur și simplu orice lucru de mînă, trimițînd muncitorii acasă... orice tărăgăneală ar putea pune societatea în conflict cu muncitorii, care nu vor să știe, dacă hrana lor a fost rechiziționată sau ba, ci reclamă pîinea lor zilnică”².

Cruzele acțiunilor revendicative de la minele Căpeni sînt comune tuturor acțiunilor muncitorești din România de atunci și anume: nerespectarea ajutoarelor de boală și a concediilor plătite, tendința patronilor de a reduce salariile, regimul de muncă neomenos, nelegiuirile și brutalitățile unor conducători ai minei și altele. În același timp însă și la Căpeni se vedește influența Partidului Comunist Român: „În această perioadă de adînci frămîntări sociale, partidul comunist își întărește legăturile cu masele; crește influența sa în rîndurile muncitorimii, tărânimii, intelectualității, tineretului, femeilor, oamenilor muncii de toate naționalitățile...”³.

Organizația sindicală nou înființată la Căpeni dă un ajutor concret partidului în organizarea acțiunilor revendicative, revoluționare ale mine-rilor din localitate.

În perioada 1923—1928, prețurile bunurilor de consum cresc, cîștigurile minerilor se mențin însă la același nivel sau scad, condițiile de aprovizionare și de locuit rămînînd mult sub nivelul cerințelor. În aceste condițiuni grele de muncă și viață, sub îndrumarea comuniștilor, precum și sub influența mișcărilor greviste din țară, minerii de la Căpeni trec la acțiuni mai concrete, mai hotărîte pentru a smulge de la patroni o serie de drepturi pentru îmbunătățirea situației lor materiale. Astfel, în primăvara anului 1928 minerii de la Căpeni au cerut încheierea unui nou contract de muncă, care să reflecte mai just interesele lor, fapt consemnat și în presa vremii. „Gazeta Transilvaniei” din Brașov scrie în 1928: „La minele de la Căpeni, județul Treiscaune, sînt în curs tratativele de conciliațiune pentru aplanarea diferendului ivit între patroni și lucrători, ca și pentru încheierea unui nou contract colectiv de muncă, cel vechiu expirînd la 1 Aprilie”⁴.

² Arhiva I. M. Căpeni, Dosar 8/1923.

³ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român—continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, București, 1966, p. 33.

⁴ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 35 din 28 martie 1928, p. 4.

Criza economică de supraproducție care a bintuit România între anii 1929—1933, începe să se resimtă la minele din Căpeni încă din anul 1928. Prețul cărbunelui scade pe piață de la 520 lei tona în 1928, la 440 lei în 1929 și apoi la 363 lei în 1930. O mare cantitate de cărbuni rămâne nevîndută. Patronii încearcă să iasă din criză pe seama muncitorilor. Încep concedierile. Din datele statistice reiese că numai în primele patru luni ale anului 1929 la Căpeni au fost concediați aproape trei sute de muncitori, Concomitent se aplică și „curbele de sacrificiu” și, ca urmare, aproape lunar se reduc salariile cu 2—6%. Se înrăutățesc condițiile de angajare și, sub diferite motive, se desface contractul de muncă, fără drept de apel, așa cum reiese din scrisoarea de angajare a muncitorului Bardoczi István din 1 Aprilie 1929, în care se spunea: „... 4) Suntem îndreptățiți la desolvarea imediată a prezentei scrisori, fără termen de denunțare în următoarele cazuri: a) În cazul că veți periclita interesele noastre abuzînd de încrederea noastră. b) În caz de lipsă sau neglijare a îndeplinirii obligațiilor Dv. c) În caz de suferire a unei pedepse privative de libertate pe timp de mai mult de trei zile, sau de lipsă de la serviciu fără învoirea șefului de exploatare a minelor noastre și fără just motiv pe timp de mai mult de trei zile. d) În caz că, prin boală de o durată de peste opt săptămîni, veți deveni incapabil pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu. e./ Dacă veți insulta prin violență pe unul din superiorii Dv. sau pe locuitorul său sau pe vreun membru din familia sa sau Vă veți face vinovat față de aceste persoane de o calomnie sau de o insultă. f./ Dacă cu toate că ați fost avertizat, veți periclita prin imprudența Dv. siguranța încărcărilor și obiectelor predate Dv. g./ Dacă veți insulta prin violență pe unul din supușii Dv. în toate aceste cazuri vi se sistează retribuțiunile și toate drepturile ce decurg din prezenta scrisoare, din ziua în care Vă vom comunica hotărîrea noastră de a Vă concedia, fără termen de abdicere...”⁵.

Așa cum și celelalte bătălii de clasă ale clasei muncitoare din România, din acești ani, și luptele minerilor de la Căpeni au exprimat în modul cel mai grăitor spiritul cel mai combativ al clasei muncitoare, afirmarea rolului conducător al Partidului Comunist Român, a capacității sale de a organiza și conduce lupta oamenilor muncii indiferent de naționalitate.

În organizarea și conducerea luptelor minerilor de la Căpeni, un real ajutor a fost acordat de organizația de partid a județului Brașov, fapt re-

⁵ Fotocopia scrisorii de angajare a muncitorului Bardoczi István (în arhiva autorului).

cunoscut și de organele represive. Într-o notă a agentului Serviciului special al siguranței din Brașov, din 21 februarie 1929, referitoare la adunarea generală anuală a sindicatelor unitare ale lemnarilor din Brașov, care a avut loc la 8 februarie 1929, se relatează despre cuvîntarea comunistului Ilyés József, din Brașov, care a vorbit despre mișcarea muncitorilor mineri de la Căpeni care cu multe greutăți au ținut o întrunire și în urma protestelor formulate de cei 50 de muncitori concediați sunt reprimiți în lucru⁶.

Într-o notă similară se scrie printre altele : „Urmare la nota mea din 25 cor, cu privire la comunistul Ilyés József am onoarea a raporta că cu toate că legea nu admite punerea în grevă a muncitorilor mineri comunistul Ilyés József a agitat pe muncitorii mineri pînă ce au declarat grevă. . . ”⁷.

Despre rolul organizației de partid de la Căpeni și despre legăturile cu județeană P.C.R. Brașov vorbește și Kissgyörgy Tamás în autobiografia sa, scrisă la 7 martie 1950, în care se spune: „La minele Căpeni, prin Biro József și Balázs Tilda am avut legătură cu o celulă de partid, de asemenea cu o celulă de partid și la Baraolt“. Iar mai departe notează : „De asemenea la minele de cărbuni din Căpeni, în 1929, împreună cu Ilyés Jóska, am organizat o acțiune. . . ”⁸.

Putem afirma cu certitudine că mișcările de protest, revendicative și greve de la minele Căpeni din anii 1924—1931 au fost conduse de organizația de partid, de comuniștii din localitate, sprijiniți de unii comuniști trimiși aici din partea organizației județene de partid Brașov.

Acești delegați — dintre care pînă în prezent am identificat pe Ilyés József, Kissgyörgy Tamás, iar mai tirziu pe Gheorghe Chioreanu — veneau deseori în mijlocul minerilor, îndrumînd activitatea și munca comuniștilor, membrilor de sindicat.

Un alt aspect demn de remarcat desprins din studierea documentelor vremii și din discuțiile cu foștii mineri, azi pensionari, îl constituie legăturile dintre muncitorii din bazinul Baraoltului și cei din Valea Jiului și din alte centre muncitorești din țară. O parte din minerii acestui bazin au lucrat în unii ani în Valea Jiului, unde lupta minerilor era mai bine organizată de către partid și avea tradiții revoluționare mai vechi. Venind la Baraolt, ei au adus și practici organizatorice mai înaintate, o mai

⁶ Extras din nota agentului Serviciului special de siguranță din Brașov, nr. 1253 din 21 februarie 1922 (Arh. st. Brașov, Fond Prefectura Brașov, inventar nr. 130).

⁷ Extras din Tota Serviciului special de siguranță din Brașov, nr. 1408 din 28 februarie 1929 (Arh. st. Brașov, Fond Prefectura Brașov, inventar nr. 135).

⁸ Arhiva Comitetului județean P.C.R. Brașov, Colegiul de partid, fila 4.

mare dârzenie și combativitate, un simț de echitate sporit, factori ce au imprimat mișcării muncitorești din Căpeni mai multă forță. În 1920 a venit, de pildă, din Lupeni și a lucrat câțiva ani la Căpeni, minerul Aron Cristea. Aici el a desfășurat o vie activitate revoluționară și apoi s-a reîntors la Lupeni. Amintim de asemenea pe Karda József și Maier Emeric, veniți din Valea Jiului, ei reușind să imprime luptei muncitorilor mai mult curaj și combativitate în apărarea intereselor lor profesionale și politice.

La sfârșitul anului 1928 și începutul anului 1929, nemulțumirile și frământările minerilor de la Căpeni se accentuează. Din această perioadă sînt cunoscute mai multe acțiuni ale minerilor, culminînd cu greva din luna februarie 1929. În ziua de 23 a acestei luni, la îndemnul organizației de partid și al sindicatului, minierii de la Căpeni au refuzat să intre în mină. Cei 175 greviști au convocat o adunare în care s-a întocmit o petiție pentru rezolvarea unor probleme urgente ca: plata salariilor restante și mărirea generală a salariilor; recunoașterea de către conducerea minei a comitetului reprezentanților de încredere; concedierea imediată a mestrului Ranguth Ioan, om brutal, unealtă a patronului și un nou contract colectiv. Conducerea minei, speriată de amploarea grevei, cere intervenția forurilor superioare și a organelor represive. Acestea nu au întîrziat să trimită jandarmi la fața locului. Patronii minei s-au adresat mai întîi — în scris — Inspectoratului Muncii, reg. 17 Brașov pentru conciliere. Dar încercarea acestuia de a convinge pe muncitori să reia lucrul nu a reușit. S-a trecut atunci la concedieri.

O adresă cu un conținut similar a fost trimisă de către conducerea minei, cuprinsă de panică, și procurorului Parchetului Sf. Gheorghe, în ziua de 25 februarie 1929. Din aceasta reiese că încercările unor spărgători de grevă au eșuat și că muncitorii au silit pe mașiniștii și mecanicii uzinei să li se alăture, încetînd lucrul.

De altfel, despre greva minerilor de la Căpeni au scris și ziarele vremii. Astfel, „Gazeta Transilvaniei“, în numărul 22 din 1 martie 1929, în rubrica „Greve“ consemna: „...Asemenea la mina de lignit, Căpeni, județul Trei-Scaune lucrătorii în număr de 175 au declarat grevă, tot sîmbătă, 23 februarie 1929, orele 6 dimineața, deși legea conflictelor de muncă interzice încetarea muncii (lucrului) la minele de cărbuni... La amîndouă întreprinderile (Teliu și Căpeni — n.n.) a intervenit Isp. Muncii, însă fără rezultat, că lucrătorii de la mina Căpeni au refuzat să reia lucrul“⁹.

⁹ „Gazeta Transilvaniei“ nr. 22 din 1 martie 1929, p. 2.

Ziarul „Brassói Lapok“ scria: „... Aici amintim că a izbucnit greva de la Căpeni unde direcțiunea nu a vrut să concedieze pe unul din maeștri, care s-a comportat brutal cu muncitorii. Macedonescu, prim procuror, pe baza actului întocmit la fața locului a arestat pe muncitorii Ilyés și Bartos“¹⁰. Același ziar revine în alt număr cu noi relații. „Ce s-a întâmplat la minele de cărbuni din Căpeni? În numărul nostru trecut am scris că minerii de la Căpeni au declarat grevă, datorită faptului că conducerea minei nu a vrut să concedieze pe un maestru, care s-a comportat brutal și în modul cel mai inuman, i-a silit pe oameni să muncească și chiar a bătut muncitorii. . . Minerii din Căpeni vineri au reluat munca, dar au comunicat direcției minelor că în cazul în care nu va fi eliberat tovarășul lor de către procuratură vor declara grevă generală“¹¹.

Greva a fost înfrântă, dar, datorită luptei consecvente și hotărâte a minerilor, au fost satisfăcute unele revendicări. Astfel, salariile reținute au fost plătite, muncitorii concediați au fost reprimiți, iar maestrul Ranguth Ioan a fost concediat la 1 aprilie 1929.

Desigur, patronii nu s-au împăcat cu situația. Ei au căutat să ia în continuare măsuri represive împotriva participanților la grevă. Astfel, conducerea minei insistă în scris pe lângă prim procurorul Parchetului Sf. Gheorghe pentru evacuarea unor familii de mineri concediați.

Conducerea minei și organele represive urmăresc cu îngrijorare mișcările minerilor din Căpeni. Într-o adresă a Regimentului 8 Jandarmi Compania de Jandarmi Trei-Scaune înaintată cu numărul 1332, la 4 martie 1929, Direcției generale a minei Căpeni se menționează: „Am onoare a Vă ruga să binevoiți a da instrucțiunile dv. personalului însărcinat cu conducerea minei de cărbuni Căpeni-Baraolt pentru a ne anunța din timp orice încercări din partea ori cărei persoane care ar avea ca scop mișcări ca cele care s-au produs în ultimele zile ale lunii februarie 1929“¹². Direcțiunea Minelor Căpeni-Baraolt răspunde, la 6 martie 1929, raportînd: „...cu onoare Vă comunicăm, că în ziua de 3 martie a fost un delegat al sindicatului din Brașov Kis Gheorghe (Kissgyörgy Tamás, n.n.) pe teritoriul minei noastre și a luat contact cu muncitorii noștri. Noi am înștiințat telefonic postul de jandarmi Baraolt, dar mai înaintea sosirii jandarmilor, agitatorul a dispărut în pădure“¹³.

¹⁰ „Brassói Lapok“ nr. 49 din 2 martie 1929, p. 8.

¹¹ „Brassói Lapok“ nr. 51 din 4 martie 1929, p. 9.

¹² Extras din adresa Regimentului 8 Jandarmi, Compania Jandarmi Trei-Scaune, înaintată Direcției Soc. România Carboniferă, Brașov, Str. Livada Poștei nr. 20, cu nr. 133 din 4 martie 1929 (Arhiva Întreprinderi mineire Căpeni dosar 5/187).

¹³ *Idem*.

Deci organizația P.C.R. continua să ducă o muncă susținută în rîndul minerilor de la Căpeni.

După cum se știe, criza economică a supraproducției s-a adîncit în anii 1930—1931. Patronii reduc în continuare producția de cărbune, resping cererile îndreptățite și legale ale muncitorilor, procedează la noi concedieri. La data de 3 septembrie 1930 sînt concediați 53 de muncitori printre care Gheorghe Popa, Alexandru Șoptorean, Albert Ferencz, Káoszoni Mihály, Drexler Josif, Glatz Johann, Ioan Prislopan și alții. Iar în August 1931 opresc complet producția în bazinul Baraolt. Minerii din Căpeni și Baraolt continuă lupta lor revendicativă și se adresează organelor centrale prin memorii, din care rezultă condițiile grele de viață în care se zbat împreună cu familiile lor. La 27 august 1931, de pildă, ei trimit un memoriu la Ministerul Muncii, cerînd ca societatea România Carboniferă să distribuie conform legii celor 300 de muncitori ai minelor 15% din veniturile anuale nete obținute în perioada 1924—1930. Memoriul este înaintat prin muncitorii Maier Emeric și Baráth Béni, împuterniciții să trateze în numele minerilor. În acest memoriu se scrie printre altele: „Domniei sale Domnului Președinte Ministerului București. Subsemnații muncitori în număr de trei sute de la mina de cărbuni din comuna Căpeni jud. Trei-Scaune avem onoare a Vă aduce la cunoștința dvs. următoarele fapte precise: La 29 Iunie ne-am adresat Insp. Muncii Brașov cu un memoriu și o cerere înregistrată sub nr. 2199 prin care cerem să ni se facă dreptate, care constă în aceea ca Onor Ministerul Muncii să oblige soc. România Carboniferă ca să ne achite sumele de 15% din veniturile anuale nete de la 1924 pînă la 1930 sumă ce ni se cuvine nouă ca muncitori în baza legii minelor conform art. 43, dar aceste drepturi ale noastre cîștigate au fost călcate în picioare, cum și legea de mai sus...“.

Același memoriu continuă astfel: „Din dosarul cauzei se poate constata foarte bine că dreptatea este de partea noastră a trei sute de muncitori care astăzi au ajuns muritori de foame cu familiile și copilașii noștri dezbrăcați și nemîncăți. Am fost nevoiți ca să intervenim din nou astăzi toți trei sute de muncitori, am ales din sînul nostru doi delegați pe dl. Maier Emeric și Baráth Béni care au împuternicirea noastră ca să se prezinte în numele nostru la dv. și vă explice starea de plîns în care ne aflăm...“¹⁴.

Patronii însă s-au opus și cererea lor, deși legală, n-a fost rezolvată. Frămîntările în jurul acestor cereri au durat timp de patru ani.

¹⁴ Arh. st. Brașov, dosar „Conflicte de muncă“, nr. 102 din 1931, fila 100—101.

Din cele de mai sus se desprind următoarele :

— Partidul Comunist Român în toată această perioadă a fost organizatorul și conducătorul tuturor luptelor revoluționare ale oamenilor muncii. Luptele minerilor de la Căpeni, jud. Covasna, împotriva ofensivei patronale în anii 1929—1931, pentru un trai omenesc au fost conduse de către comuniști, sub îndrumarea directă a organizației județene P.C.R. Brașov;

— minerii din bazinul Baraoltului au înțeles că numai pe calea luptei deschise, pentru revendicări concrete, în front unic, pot impune satisfacerea intereselor lor vitale în condițiile orînduirii capitaliste;

— în aceste lupte muncitorii mineri s-au unit, indiferent de naționalitate, fiind astfel mai puternici și obținînd unele succese;

— luptele muncitorești oriunde s-au desfășurat în Valea Jiului sau în Bazinul Baraoltului, au fost legate între ele, s-au influențat.

Cea mai importantă acțiune grevistă a minerilor din această zonă a fost la sfîrșitul lunii februarie 1929. În amintirea acestor lupte, cu ocazia aniversării a 50 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, Comitetul de partid și Conducerea Întreprinderii miniere a așezat la Căpeni o placă de marmură avînd următorul text: „În amintirea eroicelor lupte din anul 1929 ale minerilor din Căpeni — 8 Mai 1971“.

Cu ocazia sărbătoririi, în zilele de 5—6 august 1972, a o sută de ani de la începerea mineritului la Căpeni, fiecare miner cu care am stat de vorbă, ne-a relatat cu mîndrie episoade emoționante din anii grei ai ilegalității, ai eroicelor lupte ale minerilor de la Căpeni, care constituie parte inseparabilă a mișcării și luptelor muncitorești din întreaga țară.

MOMENTE AUS DEN KÄMPFEN DER BERGARBEITER VON CĂPENI IN DEN JAHREN 1929—1931

(ZUSAMMENFASSUNG)

Die Kämpfe der Bergarbeiter von Căpeni gegen die kapitalistische Ausbeutung stellen einen integrierenden Teil der Arbeiter — und revolutionären Bewegung dar, die sich im ganzen Lande unter der Leitung der Rumänischen Kommunistischen Partei in den Jahren der Illegalität (1924—1944) abspielte.

Die zeitgenössischen Quellen, Presseberichte sowie die Erinnerungen der Bergleute beweisen, dass nach der Gründung der Rumänischen Kom-

unistischen Partei im Jahre 1921 sich die Kämpfe der Bergleute von Căpeni verschärften, und in den Jahren 1923—1931 immer entwickeltere Formen annahmen, wie aus den Zeitdokumenten ersichtlich ist.

Nach der Gründung der Einheitsgewerkschaften spielte die Gewerkschaft in Căpeni eine wichtige Rolle bei der Mobilisierung der Bergarbeiter von Căpeni zu kämpferischen Aktionen.

Da sich die Lebensbedingungen der Bergleute immer mehr verschlechterten, kam es in den Jahren 1924—1928 zu verschiedenen Aktionen für die Verbesserung des Lebensniveaus der Bergleute und ihrer Familien.

Wie die Archivdokumente zeigen, hat die Kreisparteiorganisation aus Braşov (Kronstadt) zur Organisation und Anleitung der Bergarbeiterkämpfe in Căpeni einen wertvollen Beitrag geleistet. Bezeichnenderweise bestanden zwischen den Bergleuten des Baraolt-Beckens und denen des Schiltales enge Verbindungen, die besonders durch die Bergarbeiter aufrechterhalten wurden, die einige Jahre auch im Schiltal gearbeitet hatten.

Der Streik vom Februar 1929 stellt einen Höhepunkt in der revolutionären Bewegung der Bergleute von Căpeni dar und wird deshalb eingehend beschrieben. Obwohl der Streik niedergeschlagen wurde, erreichten die Bergleute dennoch die Erfüllung einiger Forderungen. Die Bergwerksleitung und die Behörden übten weiterhin einen starken Druck auf die Bergleute aus, die Parteiorganisation jedoch setzte beharrlich ihre Arbeit in den Reihen der Bergleute fort.

Der Einfluss der Überproduktionskrise der Jahre 1929—1933 wurde immer stärker auch beim Bergwerk von Căpeni spürbar. Die Besitzer verringerten die Kohlenförderung von Jahr zu Jahr, lehnten die berechtigten Forderungen der Bergarbeiter ab und entliessen immer wieder neue Gruppen von Arbeitern. Im Monat August 1931 wurde die Kohlenförderung ganz eingestellt, die in Căpeni verbliebenen Bergleute setzten den Kampf für ihre Rechte jedoch weiterhin fort.

Die Arbeit zeigt, dass die Kämpfe der Bergarbeiter von Căpeni gegen die Bergwerksbesitzer in den Jahren 1924—1931 von den Kommunisten geführt wurden, und zwar unter direkter Anleitung der Kreisorganisation Braşov. In diesen Kämpfen waren die Bergleute verschiedener Nationalität vereint und dadurch stärker und konnten somit einige Erfolge erringen. Die Arbeiterkämpfe jener Zeit, wo immer sie sich auch abspielten, in Căpeni, im Schiltal oder sonstwo, waren in Verbindung miteinander und beeinflussten sich gegenseitig. Die wichtigste Kampfaktion der Bergleute von Căpeni war der Streik vom Februar 1929.

